

SANCTI VICTORINI

EPISCOPI PETAVIONENSIS ET MARTYRIS

SCHOLIA IN APOCALYPSIN BEATI JOANNIS (1).

INCIPIT EXPOSITIO.

EX CAPITE PRIMO.

1. *Apocalypsis Jesu Christi, quam dedit illi Deus et ostendit servis suis quæ oportet fieri cito, et significavit. Beati qui legunt et qui audiunt sermones hujus prophetiæ, et servant quæ scripta sunt.* Principium libri beatitudinem legenti, atque audienti, et servanti promittit, ut lectioni studens exinde opera discat, et præcepta custodiat.

4. *Gratia vobis et pax ab eo qui est, et qui erat, et qui venturus est. Est, quia permanet. Erat, quia cum Patre omnia fecit, et nunc ex virgine initium sumpsit. Venturus est, utique ad judicandum.*

Et a septem spiritibus qui in conspectu throni ejus sunt. Septiformem spiritum in Esaia legimus (*Esa.*, xi, 2), spiritum videlicet sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, spiritum timoris Domini.

5. *Et ab Jesu Christo qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum.* In homine suscepto perhibuit testimonium in mundo, in quo etiam passus, suo nos sanguine solvit a peccato, ac debellato inferno, primo resurrexit a mortuis, et mors ultra ei non dominabitur (*Rom.* vi, 9) : ipso autem regnante mundi regnum destructum est.

6. *Et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo.* Id est omnium fidelium Ecclesiam, sicut Petrus quoque apostolus dicit : *Gens sancta, regale sacerdotium* (*I Petr.*, ii, 9).

7. *Ecce veniet cum nubibus, et videbit eum omnis oculus.* Qui enim primo in suscepto homine venit oculus, post paululum in majestate et gloria ad judicandum venit manifestus. Quid autem dicit?

12. *Et conversus vidi septem candelabra aurea, et in medio septem candelabrorum aureorum similem filio*

A *hominis.* Similem dicit post mortem devictam, cum ascendisset in cælos, aduatum in suo corpore cum spiritu gloriæ suæ, quam recepit a Patre potestatem.

13. *Quasi filium hominis ambulans inter medium candelabrorum aureorum.* Inter medium dicit ecclesiarum, sicut in Salomone dicitur : *Inter semitas justorum ambulabo* (*Prov.* viii, 20), cujus antiquitas est immortalitas, et majestatis origo.

Vestitum talari. In veste talari, id est sacerdotali, carnem quæ corrupta est (2) ad mortem, et habet per passionem sacerdotium, apertissime traditum.

Et præcinctus erat ad mamillas zona aurea. Mamillæ ejus duo sunt Testamenta, et zona aurea chorus sanctorum est, ut aurum per ignem probatum. Aliter, zona aurea accincta pectori conflata conscientiam, et purum spiritualemque indicat sensum, qui traditus est ecclesiis.

14. *Caput autem ejus et capilli erant albi tanquam lana alba et tanquam nix.* In capite candor ostenditur, *Caput autem Christi, Deus est* (*I Cor.*, xi, 5). In capillis albis abbatum est multitudo (5), lanæ similes propter oves simplices, nivi, propter innumerabilem turbam candidatorum de cælo doctorum.

Oculi ejus sicut flamma ignis. Præcepta Dei sunt quæ credentibus ministrant lumen, incredulis autem incendium.

16. *In facie autem ejus claritas ut sol.* Claritas quod dixit, apparitio illius fuit, qua locutus est hominibus facie ad faciem. *Solis* autem gloria minor est, quam gloria Domini; scilicet propter ortum et occasum, et rursus ortum, quod natus sit et passus et resurrexit. Ideo dedit similitudinem scriptura, assimilans faciem ejus gloriæ solis.

15. *Pedes ejus similes aurichalco tanquam in for-*

COMMENTARIUS.

(1) Hæc Scholia S. Victorini, Bononiæ, anno 1558, primus edidit Basilius Millanius monachus Casinas ex ms. codice bibliothecæ Casinensis, qui et adnotationes adjecit. Hanc omnium primam editionem typis excudendam curavimus : mire siquidem interpolatæ, quæ in bibliothecis Patrum occurrunt.

GALLAND.

(2) *Carnem quæ corrupta est.* Hunc locum, nisi quid quispiam afferat melius, ita cuperem emendari : *Carnem quæ corrupta non est in morte, et habet per passionem sacerdotium, apertissime tradit.*

(3) *Abbatum est multitudo.* Opusculum sane doctum et utile, si universum attendas, et de quo amare auctorem, et ei debere te plurimum lubens fateare.

Sed alicubi ita friget, ut vix illud homine docto dignum censeas, et in dubium auctorem voces, quod interdum videatur recentioris cujuscumque hominis non admodum eruditi commentationem redolere : ut heic in *abbatum* appellatione. Nam quo tempore Victorinus floruit, Antonius primus abbas paulo anterior fuerat, nisi quis dixerit monachismum usque eo ardentem homines complexos eo tempore fuisse, ut plerique abbates existerint. Quid quod *abbatorum* etiam scriptum reperi? nisi quis forte **D** judicet *albatorum* legendum esse : quam suspicionem mihi satis fuerit indicasse, cum nullam certam in tanta rei et corrupti exemplaris ignorance rationem assignare queam.

nace confato. Pedes apostolos dicit, qui, per passionem conflati, in universo orbe verbum ejus prædicaverunt; per quos enim ambulavit prædicatio, merito pedes nominavit. Unde et propheta anticipavit dicendo: *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.* (Psalm. cxxxii, 7). Quoniam ubi illi primum steterunt, et Ecclesiam confirmaverunt, id est in Judæa, ibi omnes sancti conventuri sunt, et Dominum suum adoraturi.

16. *Et ex ore illius gladius ex utraque parte acutus procedens.* Per gladium his acutum de ore ipsius emicantem ostenditur, ipsum esse, qui et nunc evangelii verbum, et prius per Moysen legis notitiam universo orbi protulit. Sed quia ex eodem verbo in omne genus humanum, tam Novi quam Veteris Testamenti vindicatorus est; ideo bis acutus commemoratus est. Gladius enim militem armat, gladius hostem interficit, gladius desertorem punit. Et ut ostenderet apostolis quod iudicium annuntiabat, ait: *Non veni pacem mittere, sed gladium* (Matth., x). Et postquam consummaverat parabolas ait ad illos: *Intellexistis hæc omnia? Et dixerunt, ita. Et adjecit: propterea omnis scriba doctus in regno Dei similis est homini patrifamilias proferenti de thesauro suo nova et vetera* (Matth., xiii, 51, 52): nova evangelica verba apostolorum; vetera. legis et prophetarum præcepta; et hæc de ore suo processisse testatus est. Sed et Petro ait: *Vade ad mare et mitte hamum, et piscem qui primum ascenderit, tolle, et aperto ore ejus invenies staterem, id est duos denarios, et dabis pro me et pro te* (Matth., xvii, 26). Et David similiter per Spiritum ait: *Semel locutus est Deus, duo hæc audivi* (Psalm., lxi). Quia semel decrevit ab initio Deus, quod usque ad finem futurum est. Denique cum iudex sit ipse a Patre constitutus propter hominis assumptionem, volens ostendere quoniam verbo prædicationis iudicabuntur homines, ait: *Putatis quia ego vos iudicabo in novissimo die? non, sed verbum* (inquit) *quod vobis locutus sum, illud vos iudicabit in novissimo die* (Joan., xii, 48). Et Paulus de antechristo ad Thessalonicenses ait: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui* (II Thess., ii, 8). Et Esaias: *Spiritu* (inquit) *labiorum suorum interficiet impium* (Esa., xi, 4). Ille ergo bis acutus gladius est, procedens de ore ejus.

15. *Et vox ejus tamquam vox aquarum multarum* (1). Aquæ multæ, populi esse intelliguntur, seu donum baptismi, quod emisit per Apostolos dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (Matth., xxviii, 19).

16. *Et habebat in dextera sua stellas septem.* In dex-

(1) *Et vox ejus tamquam vox aquarum multarum.* Non miraberis heic et aliis præterea locis aliquot apostoli verba inverso ordine legi, cum paulo post scriptorem hunc nostram affirmantem audieris, in libri hujus interpretatione non verborum ordinem, aut textus consequentiam sed rerum intelligentiam lectorem sequi debere.

(2) *Auferri vero improprium suum possunt.* Nos illud possunt ex superiore lectione de nostro addidimus, ut locutionem clariorem efficeremus. Neque

tera ejus stellas septem dixit: quia Spiritus sanctus septiformis virtutis datus est in potestate ejus a Patre. Sicut Petrus ad Judeos exclamavit: *Dextera Dei exultatus acceptum a Patre Spiritum effudit hunc quem videtis et auditis* (Act., ii, 33). Sed et Joannes Baptista anticipaverat, discipulis suis dicendo: *Non enim ad mensuram dat Spiritum Deus. Pater, inquit, amat Filium, et omnia dedit in manu ejus* (Joan., iii, 34, 35). Istæ septem stellæ sunt septem ecclesiæ quas nominat in vocabulis suis, et vocat eas ad quas fecit epistolas. Non quia ipsæ solæ sunt Ecclesiæ, aut principes; sed quod uni dicit, omnibus dicit. Nihil enim differunt, ut ex illa ratione quis paucorum similitium majori numero anteponat. In toto orbe septennatim ecclesias omnes, septem esse nominatas, et unam esse catholicam Paulus docuit. Et primum quidem ut servaret et ipse typum septem Ecclesiarum, non excessit numerum. Sed scripsit ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Thessalonicenses, ad Philippenses, ad Colossenses Postea singularibus personis scripsit, ne excederet numerum septem ecclesiarum. Et, in brevi contrahens prædicationem suam, ad Timotheum sic ait: *Ut scias qualiter debeas conversari in Ecclesia Dei vivi* (I, Tim., iii, 15). Hunc typum et ab Spiritu sancto per Esaiam prædicare legimus: *De septem mulieribus quæ apprehenderunt hominem unum* (Esa., iv, 1). Unus homo Christus est, non ex semine natus: septem vero mulieres septem ecclesiæ sunt, panem accipientes suum, et tunicis suis velatæ, quæ possunt auferri improprium suum, tantum ut nomen illius vocetur super illas. Panem Spiritum sanctum, qui nutrit in vitam æternam, sibi videlicet per credulitatem promissam. Tunicæ vero suæ, quibus cooperiri se optant, immortalitatis est gloria, de qua Paulus apostolus ait: *Oportet ergo corruptibile hoc induere in corruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* (I Cor., xv, 53). Auferri vero improprium suum possunt (2), hoc est emundari se a peccatis: improprium enim est peccatum pristinum, quod auferitur in baptismo, et incipiunt vocari homines christiani; quod est, *invocetur nomen tuum super nos.* In his ergo septem ecclesiis, unius Ecclesiæ catholice, fideles sunt, quia una in septem per qualitatem fidei et electionis est. Sive ad eos scribens, qui laborant in sæculo, et operantur (3) de frugalitate suorum laborum, et patientes sunt; et cum videant homines quosdam in Ecclesia dispensatores et pestiferas, ne dissentio fiat, portant. Admonet tamen eos de amore, ut in quibus fides eorum deest, agant pœnitentiam. Aut ad eos qui

COMMENTARIUS.

ratio a nobis ubicumque aliquid emendavimus, continuo reddenda fuerit; cum illud tam firmum est et per se planum, ut a quoquam quin ita sit scribendum, dubitari non possit: nam omnia persequi prope esset infinitum, usque adeo singula pæne verba perturbata et corrupta erant.

(3) *Operantur.* Crediderim hoc verbum pro *vivent* usurpatum ab auctore fuisse, et *dispensatores* pro dissipatores, *portant* item pro *ferunt* (quæ duæ voces e vestigio sequuntur) dixisse.

in locis crudelibus inhabitant inter persecutores, ut A perseverent fideles. Aut ad eos qui, sub pretextu misericordiae, illicita peccata in Ecclesia faciunt, et alius facienda ostendunt. Aut ad eos qui sunt in Ecclesia faciles. Aut ad eos qui negligentes nomine tantum christiani sunt. Aut ad eos qui humiliter instructi sunt, ut in fide fortiter perseverent. Aut ad eos qui student Scripturis, et laborant cognoscere arcanam praedicationis, et Dei opus facere nolunt, id est misericordiam et amorem: omnibus poenitentiam denuntiat, omnibus iudicium annuntiat.

EX CAPITE II.

2. Scio laborem tuum, et opera, et patientiam tuam. In prima epistola sic ait, scio te laborare et operari, video patientem te esse: ne putes me longe morari a te.

Et quia non potes portare malos, et qui se dicunt Judaeos esse, et non sunt, et invenisti eos mendaces, et patientiam habes propter nomen meum. Hæc universa ad laudem spectant, et laudem non mediocre: et tales viros, talemque classem, ac tales electionis homines oportet omnino admoneri, ne, istis Dei bonis concessis, fraudentur. Hæc pauca dixit se habere adversus illos.

4, 5. Et charitatem tuam pristinam reliquisti, memento unde excideris. Qui cadit, de alto cadit, ideo dixit, unde; quoniam usque ad novissimum, amoris opera exercenda sunt, quod est principale mandatum. Denique nisi fiat, minatus est movere candelabrum de loco suo, id est spargere plebem.

6. Sic habes et tu odire opera Nicolaitarum. Sed quoniam et ipse odere tenentes doctrinam Nicolaitarum, laudem expectas. Odire autem opera Nicolaitarum quæ et ipse oderat, hoc ad laudem spectat. Nicolaitarum autem opera erant illo tempore ficti homines et pestiferi, qui sub nomine Nicolai ministri fecerant sibi hæresim, ut delibatum (1) exorcizaretur et manducari posset: et ut quicumque fornicatus esset, octavo die pacem acciperet; ideo collaudat illos ad quos scribit, quibus talibus et tam magnis viris promisit lignum quod est in paradiso Dei sui.

Sequens epistola sequentem conversationem alterius classis et consuetudinem detegit. Denique ait:

9. Scio tribulationem tuam et paupertatem, sed dives D es. Scit enim apud se talibus divitias esse reconditas, et detractationem de Judæis negantes, dicunt se esse Judæos, et non sunt, sed synagoga satanæ, quoniam ab antichristo colliguntur, quibus ait:

10. Esto fidelis usque ad mortem. Ut perseverent fideles esse usque ad mortem.

11. Qui vicerit non lædetur a morte secunda. Id est non castigabitur in inferno.

Tertia classis sanctorum ostendit esse viros, qui

fortes sunt in fide, et non expavescunt persecutionem; sed quia et in illis sunt, qui proni sunt ad illicitas permixtiones, ait:

14, 16. Habes ibi tenentes doctrinam Balaam, qui docebat in Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, et fornicari: ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum, sed pugnabo cum illis in gladio oris mei. Id est, quid præceperim dicam, et quid feceritis conferam. Nam Balaam (Num., 11) doctrina docebat Balac mittere scandalum ante oculos filiorum Israel, esse delibatum, et fornicari; id quod olim accidisse notum est. Ille enim hoc consilium dedit regi Moabitarum, et scandalizaverunt populum. Sic, inquit, inter vos habetis talem tenentes doctrinam, ut sub pretextu misericordiae alios vitiares.

17. Qui vicerit, dabo illi manna absconditum, et dabo illi calculum candidum. Manna absconditum immortalitas est, gemma alba adoptio in filium Dei; nomen novum in calculo scriptum, Christianum est.

Quarta classis nobilitatem fidelium operantium quotidie, et majora facientium opera significat. Sed et ibi esse quoque faciles homines ad illicitas paces dandas et novas prophetias attendendas, ostendit, et arguit, et præmonet cæteros, quibus non placet hoc, qui cognoscunt nequitiam adversam, quibus malis et dolores inducere quærit in capite fidelium et pericula; et ideo ait:

24. Non mitto super vos aliud pondus. Id est, non dedi vobis leges, observationes et onera, quod est aliud pondus.

25, 26. Sed quod habetis, teneatis, donec veniam; et qui vicerit dabo illi potestatem super omnes gentes. Id est, iudicem illum constituam inter cæteros sanctos.

28. Et dabo illi stellam matutinam. Primam resurrectionem scilicet; promisit stellam matutinam, quæ noctem fugat et lucem annuntiat, id est, diei initium.

EX CAPITE III.

Quinta classis collectio vel conversatio sanctorum declarat homines negligentes, et alias quam quas oportet in sæculo agentes operationes, nomine tantummodo christianos. Et ideo hortatur illos si quomodo reversi a negligentia possint salvi esse, et ideo ait:

2. Esto vigilans et confirma cætera que moritura erant: non enim inveni opera tua plena coram Deo. Non enim satis est arborem vivere, et fructum non habere; sicut non satis est christianum dici, et Christum confiteri, ipsum vero in opere non habere, id est ejus præcepta non facere.

Sexta classis est conversatio electionis optimæ. Consuetudo sanctorum declaratur, horum scilicet qui humiles sunt in sæculo, et rusticani in scripturis, et fidem immobiliter tenent, nec omnino ullo

COMMENTARIUS.

(1) Delibatum heic et alicubi posuit pro idololhyto, hoc est eo quod simulacris immolabatur. Exorcizare vero pro a temeritate seu pollute religionis crimine

expiare accipi videtur, quod est contra propriam verbi significationem: nam ἐξορκίζω potius est obstringere, quam solvere religione.

casu fracti aut timore, retrahuntur a fide. Ideo ait ad illos :

8. *Dedi ante te ostium apertum, et quoniam servasti verbum patientiæ meæ.* In tam parvis viribus.

10. *Et ego te servabo ab hora tentationis.* Ut sciant hujusmodi gloriam suam : nec quidem in tentationem eos tradi permitti.

12. *Qui vicerit fiet columna in templo Dei.* Sicut enim columna decor est ædificii, sic qui perseveraverit, nobilitatem in Ecclesia consequetur.

Septima quoque Ecclesiæ collectio declarat, homines locupletes in dignitatibus collocatos, sed credentes ut locupletes, apud quos in cubiculo scripturæ quidem tractantur, foris autem sunt fideles, et a nemine intelliguntur, jactantes scilicet se, et dicentes se omnia cognoscere, præditi fiducia litteraturæ, opere autem vacantes, et ideo ait :

15. *Neque frigidus neque ferventes illos esse.* Id est neque incredulos, neque fideles : ad omnes enim omnia sunt. Et quoniam qui non frigidus est nec calidus, sed tepidus est, nauseam facit, ait :

16. *Vomam te de ore meo.* Nausea quamvis odibilis sit, tamen neminem lædit : sic et hujusmodi homines cum fuerint projecti. Sed quia tempus est penitentiae, ait :

18. *Suadeo tibi ut emas a me aurum conflatum.* Id est, quo modo poteris pro nomine Domini pati tribulationes et passiones.

Et collyrio inunge oculos tuos. Ut quod libenter cognoscis per scripturam, hujus etiam opus facere coneris. Et quoniam si his modis homines de magno excidio ad magis redeant penitentiam, non solum sibi sunt utiles, sed et multis prodesse possunt ; mercedem non mediocrem eis promisit, nimirum sedere in solio judicii.

EX CAPITE IV.

Post hæc vidi et ecce ostium apertum in cælo. Ostium apertum in cælo, Novum Testamentum prædicatur.

Et vox prima quam audivi, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens : ascende huc. Quando apertum ostenditur, clausum fuisse antea hominibus manifestum est. Satis autem et plene patefactum est, quando Christus cum corpore in cælos ad Patrem ascendit. Vox autem prior quam audierat, cum dicit illam secum esse locutam, sine contradictione arguit eos, qui alium in prophetis, alium in Evangelio dicunt fuisse locutum ; cum magis ipse qui venit, ipse sit qui in prophetis locutus est. Joannes enim ex circumcisione erat ; et omnis ille populus qui Veteris Testamenti prædicationem audierat, illa voce ædificatus est.

Illam eademque vox, inquit, quam audieram, illa mihi dixit : Ascende huc. Id est spiritus, quem paulo ante quam filium hominis inter candelabra aurea ambu-

lantem se vidisse fatetur : et nunc exinde recollit, quæ per legem in similitudinibus prænuntiata erant, et per hanc scripturam conjungit omnes priores prophetas, et aperit scripturas. Et quia postquam invitavit in cælum omnes credentes in nomine suo Dominus noster, statim Spiritum sanctum effudit qui ferturus est (1) ad cælum, ait :

2. *Statim fui in spiritu.* Et cum aperiat per Spiritum sanctum mens fidelium, et illud eis manifestetur, quod et prioribus est prædicatum, significanter ait.

Et ecce sedes posita erat in cælo. Sedes posita, quid est, nisi sedes judicii et regis ?

3. *Et supra sedem sedens, similis aspectu lapidi jaspidi et sardio.* Supra solium vidisse ait similitudinem jaspidis et sardii. Jaspis aquæ coloris est, sardius ignis. Hæc duo judicia posita esse usque ad consummationem orbis super tribunal Dei exinde manifestantur, quorum judiciorum unum jam consummatum est in cataclysmo per aquam, aliud autem consummabitur per ignem.

Et iris erat in circuitu throni. Iris autem circa solium eosdem colores habet. Iris arcus dicitur, de quo etiam ad Noe et ad filios ejus locutus est Dominus (Gen., ix), ne timerent ultra diluvium in generatione Dei, sed ignem. Sic enim ait : Statuam arcum meum in nubibus, ut non jam aquam timeatis, sed ignem.

6. *Et ante sedem tanquam mare vitreum simile crystallo.* Id est donum baptismi, quod per Filium suum penitentiae tempore, antequam judicium faciat, effudit. Ideo ante solium, id est judicium. Cum autem dicit mare vitreum simile chrysallo, aquam mundam, stabilem, non vento agitatam, non in proclivo defluentem, sed tanquam domum Dei immobilem traditam ostendit.

Et per circuitum sedis quatuor animalia. Quatuor animalia quatuor sunt Evangelia.

7—10. *Primum animal simile leoni, et secundum simile vitulo, et tertium habens faciem similem homini, et quartum simile aquilæ volanti ; habentia alas senas ; et per circuitum et intus, plena oculis ; et requiem non habebant dicentia : Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus omnipotens. Et procidentes viginti quatuor seniores ante sedem adoraverunt Deum.* Viginti quatuor seniores viginti quatuor libri sunt prophetarum, et legis referentes testimonia judicii. Sunt autem et viginti quatuor patres, duodecim apostoli et duodecim patriarchæ. Animalia igitur quod differentia sunt vultus hanc habent rationem ; simile leoni animal, Marcum designat, in quo vox leonis in eremo rugientis auditur. Hominis autem figura enititur Matthæus enuntiare nobis genus Mariæ (2), unde carnem accepit Christus. Ergo dum enumerat ab Abraham usque ad David, et usque ad Joseph, tanquam de homine locutus est.

COMMENTARIUS.

(1) *Ferturus* pro laturus, et si non ex usu grammaticorum, uti etiam paulo ante *odire*, pro odisse, dicimus ; lectionem tamen antiqui, et maxime vetu-

state venerabilis codicis immutare nolimus.

(2) *Hominis autem figura enititur Matthæus enuntiare nobis genus Mariæ.* Vide ut tradat Matthæum genealo-

ideo prædicatio ejus effigiem hominis ostendit. Lucas A sacerdotium Zachariæ offerentis hostiam pro populo, et apparentem sibi angelum dum enarrat, propter sacerdotium et hostiam, ipsa conscriptione vituli tulit imaginem. Joannes Evangelista aquilæ similis assumptis pennis ad altiora festinans de Verbo Dei disputat. Marcus, itaque Evangelista, sic incipiens : *Initium Evangelii Jesu Christi, sicut scriptum est in Esaia propheta (Marc., 1, 5) : Vox clamantis in deserto (Esa., xl, 5) leonis habet effigiem. Matthæus autem : Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham (Matth. 1, 1) ; hæc est facies hominis. Lucas vero dixit : Fuit Sacerdos nomine Zacharias de vice Abia, et uxor illi de filiabus Aaron (Luc., 1, 5) ; hæc est imago vituli. At Joannes cum incipit : In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat B Verbum (Joan., 1, 1) ; similitudinem aquilæ volantis ostendit. Non solum autem suas Evangelistæ quaternas similitudines in suis exordiis Evangeliorum exprimunt, sed et ipsum Verbum Dei Patris omnipotentis qui est filius ejus, Dominus noster Jesus Christus fert easdem imagines in tempore adventus sui. Cum nobis prædicat, est tamquam leo et catulus leonis. Et cum propter salutem hominum, homo factus est, ad mortem devincendam et universos liberandos. Et quod se ipsum obtulerit hostiam Patri pro nobis, vitulus dictus est. Et quod mortem devicerit et ascendit in cælos, extendens alas suas et protegens plebem suam, aquila volans nominatus est. Hæc ergo prædicationes, quamvis quatuor sint, una est tamen, quia de uno ore processit. Sicut fluvius in paradiso cum sit unus, in quatuor partes divisus est. Oculos autem intus et foris habere ea animalia in prædicationem Novi Testamenti ; providentiam spiritualem ostendit quæ et secreta cordis inspicit, et superventia videt quæ sunt intus et foris.*

8. *Alas senas.* Testimonia sunt Veteris Testamenti librorum. Ideo viginti et quatuor totidem faciunt (1), quot sunt seniores super tribunalia sedentes. Sed sicut animal volare non potest nisi pennas habeat, sic, nec prædicatio Novi Testamenti fidem habet, nisi habeat Veteris Testamenti prænuntiata testimonia, per quæ tollitur a terra et volat. Semper enim, quod ante dictum est, et postea factum invenitur, illud fidem facit indubitabilem. Rursum et alæ si non hæreant animalibus, vitam unde trahant, non habent. Nisi enim quæ prædixerunt prophete, in Christo essent consummata, inanis erat prædicatio

eorum. Hæc enim tenet Ecclesia catholica quæ et antea predicata, et postea consummata sunt. Et volat quippe et merito tollitur a terra vivum animal. Hæreticis autem qui testimonio prophetico non utuntur, adsunt et eis animalia, sed non volant, quia sunt terrena. Judæis autem qui non accipiunt Novi Testamenti prædicationem, adsunt alæ, sed non volant, id est inanem vaticinationem hominibus afferunt, facta dictis non conferentes. Sunt autem libri Veteris Testamenti qui recipiuntur viginti quatuor, quos in Epitomis Theodori invenies (2). Sed et viginti quatuor (ut diximus) seniores Patriarchas et Apostolos judicare populum suum oportet. Interrogantibus enim Apostolis et dicentibus : *Nos omnibus nostris relictis, secuti sumus te, quid erit nobis (Matth., xix, 27, 28) ?* respondit Dominus noster : *Cum sederit filius hominis super sedem gloriæ suæ, sedebitis et vos super duodecim tribunalia judicantes duodecim tribus Israel.* Sed et de patribus qui judicaturi sunt, ait Jacob patriarcha : *Dan judicabit et ipse populum suum inter fratres suos, sicut et una tribus in Israel (Gen., xlix, 16).*

5. *Et a sede procedebant fulgura et voces et tonitrua et septem faculæ ignis ardentis.* Procedentia autem fulgura et voces et tonitrua a solio Dei, et septem faces ignis ardentis significant prædicationes et repositiones adoptionis, et minas. Nam fulgura adventum Domini significant. Voces autem Novi Testamenti prædicationes. Tonitrua autem quod cælestia sunt verba. Faces ignis ardentis donum Spiritus sancti quod id ligno passionis est redditum. Et cum hæc fierent, cecidisse dicitur universos majores natu, et adorasse Dominum, cum darent illi animalia gloriam et honorem, id est Evangelica actio scilicet et doctrina Domini (3) cum adimplisset ante per illos prænuntiatum verbum, digne meritoque exsultant sentientes secreta et verbum Domini ministrasse. Denique et quia venerat qui mortem disjungeret, et coronam immortalitatis solus dignus sumeret, omnes habebant pro gloria aliqua actus sui optimi coronas.

10. *Et projecerunt coronas suas sub pedibus ejus.* Id est, propter eminentem gloriam victoriæ Christi, omnes victorias suas projecerunt (1) sub pedibus ejus. Hoc est quod in evangelio supplevit Spiritus sanctus ostendendo. Cum enim, passurus novissime, venisset Hierosolymis Dominus noster, et exisset illi populus obviam, alii præcisus ramis palmarum viam sternebant alii tunicas suas subiciebant; duos scilicet populos ostendentes, unum patriarcharum, alium

COMMENTARIUS.

giam nobis Mariæ non Christi describere, secus atque major hodie Theologorum pars opinatur.

(1) *Ideo viginti et quatuor totidem faciunt, quot sunt seniores.* In manuscripto ita legebatur, *Ideo viginti et quatuor faciunt tot numerum, quot et seniores*; qui error et si non a librario, sed ab auctore ipso mansisse credendus est; eundem tamen, quod cum recta loquendi ratione pugnet, additione adverbii *totidem*, ac, et, in *sunt*, verbum, mutatione tollendum censui.

(2) *In epitomis Theodori invenies.* Interciderunt sicut alia pleraque viri hujus monumenta; de quo

quid tibi pro certo referam non habeo: nam quominus eundem Heracliensem aut Antiochenum illum esse affirmem, ratio temporum refragatur.

(3) *Id est evangelica actio et doctrina Domini.* Nos in quarto casu hæc verba legenda et pro *Evangelica, Evangelia* scribendum esse existimamus. Cæterum de eo suo quisque judicabit arbitrio: nam quid ex ea structura verborum intelligas, dispicere satis non possumus.

(4) *Omnes victorias suas projecerunt.* Verba illa *suas et projecerunt* de nostro addidimus, *victoriæ* præterea pro quo *victoriam* legebatur, nullo (judicio nostro)

prophetarum, magnorum scilicet virorum qui quas-
cumque habebant palmas victoriarum suarum contra
peccatum, victori omnium Christo, eas sub pedibus
jactabant. Palma autem et corona idem significant,
quæ non dantur nisi victori.

EX CAPITE V.

1. *Et vidi in dextera sedentis super tribunal librum
scriptum intus et foris, signatum sigillis septem.* Liber
hic Vetus Testamentum significat, quod est datum in
manibus Domini nostri Jesus Christi, qui accepit a
Patre judicium.

2, 5. *Et vidi Angelum fortitudinis plenum, prædi-
cantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, et
solvere signacula ejus? et nemo inventus est dignus ne-
que in cælo neque in terra, neque subter terram aperire
librum.* Aperire autem librum est, per hominem mor-
tem devincere.

4. *Hoc dignus facere nemo est inventus.* Neque in
angelis de cælo, neque in hominibus in terra, nec
inter animas sanctorum in requie, nisi solus Christus
Filius Dei, quem dicit vidisse agnum stantem tamquam
occisum, habentem cornua septem. Quod non erat
tunc prædicatum, et quidquid per varias oblationes et
sacrificia, lex in illum meditata fuerat, ipsum im-
plere oportebat. Et quia ipse erat testator qui mortem
devicerat, ipsum erat justum constitui heredem Do-
mini, ut possideret substantiam morientis, id est mem-
bra humana.

5. *Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David.* Hunc
leonem de tribu Juda vicisse in Genesi legimus, ubi
Jacob patriarcha ait: *Juda te laudabunt fratres tui: re-
cubivisti, et dormivisti, et surrexisti tamquam leo, et
tamquam catulus leonis (Gen., xlix, 8, 9).* Ad devin-
cendum enim mortem leo dictus est; ad patiendum
vero pro hominibus, tamquam agnus ad occisionem
ductus est. Sed quia mortem devicit, et prævenit
carnificis officium, quasi occisus dicitur. Hic ergo
aperit et resignat, quod ipse signaverat testamentum.
Hoc significans Moses legislator, quod oportebat esse
signatum et celatum usque ad adventum passionis ejus,
velavit faciem suam, et sic est populo locutus:
ostendens velata esse verba prædicationis usque ad
adventum temporis ejus. Nam et ipse cum legisset
populo, accepta lana succina (1), sanguine vituli et
aqua aspersit populum universum dicens: Hic est
sanguis testamenti ejus, qui mundavit vos (*Exod.,
xxiv, 7, 8*). Animadverti igitur oportet hominem dili-
genter prædicare, et universa in unum coherere. Nam
non sufficit legem illam dici, sed est testamentum
nominata est. Nulla enim lex testamentum vocatur,
nec testamentum aliud dicitur, nisi quod faciunt
morituri. Et quodcumque intrinsecus testamenti est,
signatum est usque ad diem mortis testatoris. Ideo
modo merito signatur per agnum occisum, qui tam-

quam leo confregit mortem, et quæ de eo prænuntiata
fuerant replevit, et hominem liberavit, id est carnem
de morte, et accepit possessionem substantiam morien-
tis, id est membrorum humanorum. Ut sicut per unum
corpus omnes homines debito mortis suæ ceciderant,
per unum etiam corpus universi credentes renati in
vitam resurgerent. Merito ergo facies Mosi aperitur et
revelatur; ideoque Apocalypsis, Revelatio dicitur.
Modo enim liber ejus resignatur, modo hostiæ obla-
tionis intelliguntur, modo sacerdotum chrismae fabri-
catio; sed et testimonia aperte intelliguntur.

8, 9. *Viginti quatuor seniores et quatuor animalia
citharas et phialas habentes, et cantantes canticum no-
vum.* Conjuncta Veteris Testamenti prædicatio cum
novo, populum christianum significat cantantem can-
ticum novum, id est confessionem suam publice con-
ferentem. Novum est, filium Dei hominem fieri.
Novum est, cum corpore in cælos ascendere. Novum
est, remissionem peccatorum hominibus dare. Novum,
sancto Spiritu signari homines. Novum est, sacerdo-
tium accipere sacræ observationis, et regnum ex-
spectare immensæ repromissionis. Cithara et chorda
in ligno extensa significat carnem Christi passionis
ligno conjunctam. Phiala confessionem, et novi sa-
cerdotii propaginem. Angelorum autem multorum,
immo omnium laus, omnium salus est, et testimo-
nium universæ creationis Domino nostro referentium
gratulationem liberationis hominum de clade mortis.
Resignatio sigillorum, ut diximus, apertio est Vete-
ris Testamenti, et prædicatorum prænuntiatio in
noyissimo tempore futurorum; quæ licet scriptura
prophetica per singula sigilla dicat, omnibus tamen
simul, apertis sigillis, ordinem suum habet prædi-
catio.

EX CAPITE VI.

1, 2. *Et cum aperuisset agnus unum de septem sigillis,
vidi et audivi unum de quatuor animalibus dicens, Veni
et vide. Et ecce equus albus, et qui sedebat super illum
habens arcum.* Aperto sigillo primo dicit se vidisse
equum album et equitem coronatum habentem arcum.
Hoc enim per ipsum primo factum est. Postquam
enim ascendit in cælos Dominus, et aperuit universa,
misit Spiritum sanctum, cujus verba prædicatores
tamquam sagittas ad cor humanum pertingentes
emiserunt (2), ut evincerent incredulitatem. Corona
autem super caput prædicatoribus est promissa per
Spiritum sanctum. Cæteri tres equi, bella, fames et
pestilentias in Evangelio a Domino nostro prædicata
manifestius significant. Ideoque ait, unum de anima-
libus dixisse (quia omnia quatuor unum sunt), *Veni
et vide.* Veni dicitur invitato ad fidem. Vide dicitur
ei, qui non videbat. Ergo equus albus verbum est
prædicationis cum Spiritu sancto in orbem missum.

COMMENTARIUS.

sensu, restituiimus.

(1) *Succina.* Ex Heb. ix, 20. legendum videtur *coc-
cinea.* GALLAND.

(2) *Emiserunt.* Dictionem hanc (*emiserunt*) addidi-

mus, et *sagittas* ubi *sagittæ* prius legebatur, reposui-
mus: cuius certe melior hæc lectio videri debet,
quam illa antiquæ scripturæ, cui nos non valde con-
fidimus.

Ait enim Dominus : Prædicabitur hoc Evangelium A per totum orbem terrarum in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet finis.

5. 4. *Et cum aperuisset signaculum secundum, audivi secundum animal dicens, Veni et vide. Et exiit alter equus rufus, et sedenti super illum datus est gladius magnus.* Equus rufus et qui sedebat super eum habens gladium, bella futura significant, ut legimus in Evangelio : *Surget enim gens contra gentem, et regnum adversus regnum, et erunt terræ motus magni per loca* (Luc., xxi, 10, 11). Hic est equus roseus.

5. *Et cum aperuisset signaculum tertium, audivi tertium animal dicens, Veni et vide. Et ecce equus niger, et qui sedebat in eo habens stateram in manu sua.* Equus niger famem significat; ait enim Dominus, *erunt fames per loca* : proprie autem extenditur verbum usque ad antichristi tempora, quando magna fames est futura, quandoque omnes lædentur. Statera autem in manu libra examinis est, in qua merita singulorum ostenderet, ait dein.

6. *Vinum et oleum ne læseris.* Id est hominem spiritualem ne plagis percusseris. Hic est equus niger.

7, 8. *Et cum aperuisset signaculum quartum, audivi quartum animal dicens, Veni et vide. Et ecce equus pallidus; et qui sedebat in illo, nomen illi Mors.* Equus autem pallidus, et qui sedebat super eum, nomen habebat, Mors. Hæc eadem quoque inter cæteras clades promiserat Dominus venturas, pestes magnas et mortalitates, cum enim dicat.

Et infernus sequebatur illum. Id est, expectabat devorationem animarum multarum impiarum. Hic est C equus pallidus.

9. *Et cum aperuisset quintum signaculum, vidi sub altare animas intersectorum.* Animas occisorum vidisse se narrat sub ara Dei, id est sub terra. Ara enim et cælum et terra dicitur, sicut lex ait, imaginaria veritatis facie mandans duas aras fieri (1), auream intrinsecus, et æream extrinsecus. Nos autem intelligimus aram auream cælum ita dici, Domino nostro nobis testimonium perhibente; ait enim : *Cum offers munus tuum ad aram* (utique munera nostra orationes sunt, quas offerimus) *et ibi recordatus fueris habere aliquid fratrem tuum adversum te, relinque ibi munus tuum ante aram* (Matth., v, 23, 24). Utique ad cælum ascendunt orationes. Ergo cælum intelligitur ara aurea quæ erat interior : nam et sacerdotes semel D in anno introibant qui habebant chrisma, ad aram auream, significante Spiritu sancto Christum hoc semel facturum. Sicut ara aurea cælum agnoscitur,

COMMENTARIUS.

(1) *Mandans duas aras fieri.* Pro quo in manuscripto corrupte admodum (nisi fallor) legebatur. *Mediante qui duas aras fecerat.* Neque tamen hanc emendationem ita ratam firmamque habeo, ut si meliorem quispiam monstraverit, non sim, illa deserta, eam quam ille docuerit, probaturus.

(2) *Mitti etiam de cælo orationes Ecclesiæ.* Locus hic obscurus est, nec eum mendo vacare existimamus : sed nos quidem notare illum, non emendare volumus, ut alii etiam religiosi homines habeant unde

sic et ara ærea terra intelligitur, sub qua est infernus remota a pœnis et ignibus regio, et requies sanctorum; in qua quidem ab impiis videntur et audientur justî, sed non illuc transvectari possunt. Hos ergo sanctos, id est animas occisorum expetere vindictam sanguinis, id est corporis sui de habitantibus super terram, voluit nos cognoscere qui omnia videt : sed quia in novissimo tempore etiam sanctorum remuneratio perpetua, et impiorum est ventura damnatio, dictum est eis expectare. Et pro corporis sui solatio, datæ sunt illis singule stolæ albæ. Acceperunt, inquit, stolas albas, id est, donum Spiritus sancti.

12. *Et vidi cum aperuisset sigillum sextum, terræ motus factus est magnus.* In sexto sigillo factus terræ motus magnus, ipsa est illa novissima persecutio.

Et factus est sol niger tanquam saccus cilicinus. Sol fit ut saccus, id est incredulis obscurabitur splendor doctrinæ.

Et luna tota facta est ut sanguis. Luna sanguinea Ecclesia sanctorum ostenditur pro Christo sanguinem fundere.

13. *Et stellæ ceciderunt in terram.* Stellarum casus fideles sunt, qui pro Christo turbantur.

Quemadmodum ficus jactat grossos suos. Agitata ficus amittit grossos suos, quando persecutione homines ab Ecclesia separantur.

14. *Et cælum recessit tanquam liber qui involuitur.* Cælum involvi, id est Ecclesia de medio fiet.

Et omnis mons et insulæ de locis suis motæ sunt. Mons et insulæ de locis suis motæ novissima persecutione innuunt omnes recessisse de locis suis. Id est, boni movebuntur persecutionem fugientes.

EX CAPITE VII.

2. *Et vidi alterum angelum ascendentem a solis ortu habentem signaculum Dei vivi.* Heliam prophetam dicit, qui Anticipaturus est tempora Antichristi ad restituendas Ecclesias et stabiliendas a magna et intolerabili persecutione. Hæc in apertione libri Veteris Testamenti et Novi prædicata legimus, ait enim per Malachiam : *Ecce ego mittam vobis Heliam Thesbiten, convertere corda patrum ad filios* (Malach., iv, 5, 6), secundum tempus vocationis Judæus ad sequentis populi fidem revocare. Et ideo ostendit, ut diximus, numerum ex Judæis creditororum, et ex gentibus magnam multitudinem, quam nemo poterat dinumerare. Mitti etiam de cælo orationes Ecclesiæ (2) ab angelo, et suscipi illos contra iram, effundi et æstimari regnum antichristi per angelos sanctos, in Evangelio legimus; ait enim : *Orate, ne intretis in*

exercendi ingenii occasionem accipiant. Quamquam non inepte nobis conjectare videtur, si pro *illos, illas*, et pro *æstimari, extingui* legamus : quibus si hæc etiam correctio accesserit, ut prior illa conjunctio (*et*) post *Ecclesiæ* dictionem ponatur; non video cur non multo incorruptior et clarior, quæ primo tam obscura erat et contaminata, structura illa verborum efficiatur : de qua quidquid studiosiores homines statuerint, si rationem aliquam attulerint, libenter sequemur.

tentationem, erit enim angustia magna, qualis non fuit ab origine mundi : et nisi abbreviasset Dominus dies illos, non esset salva omnis caro (Marc., xiii, 18-20). Hos ergo archangelos magnos septem ad percutiendum regnum antichristi mittet ; nam et ipse ita dixit : Tunc mittet Filius hominis nuntios suos (1), et colligent electos ejus de quatuor angulis venti a finibus cœli usque ad fines ejus (Marc., xiii, 27). Nam et ante ait per Prophetam : Tunc erit pax terræ nostræ, cum surrexerint in ea septem pastores, et octo morsus hominum, et indagabunt Assur, id est antichristum, in fossa Nembroth (Mich., v, 5, 6), id est in natione diaboli, Ecclesiæ spiritu. Similiter cum moti fuerint custodes domus. Ipse autem Dominus in parabola ad apostolos, cum venissen ad eum operarii, et dixissent : Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo, unde ergo ibi lolium ? respondit eis : Inimicus homo hoc fecit : cui dixerunt, Vis ibimus (2) et eradicabimus illud ? qui ait, Non, sed sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus, colligere lolium, et facere manipulos (Matth., xiii, 27-30), et cremare igni æterno, triticum autem colligere in horrea mea. Hos igitur messorum et pastores et operarios heic Apocalypsis ostendit esse angelos. Tuba autem verbum est potestatis. Et licet repetat per phialas, non tamen quasi bis factum dicitur : sed quoniam semel futurum est, quod est a Domino decretum ut fiat, ideo bis dicitur. Quod ergo in tubis minus dixit, heic in phialis est. Non aspiciendus est ordo dictorum, quoniam sæpe Spiritus sanctus, ubi ad novissimi temporis finem percurrerit, rursus ad eadem tempora redit, et supplet ea quæ minus dixit : nec requirendus est ordo in Apocalypsi, sed intellectus sequendus est eorum quæ prophetata sunt. Sunt igitur significata in tubis et phialis aut plagarum orbi missarum clades, aut ipsius antichristi insania, aut populorum detractio, aut plagarum differentia, aut spes in regno sanctorum, aut ruina civitatum, aut ruina magna Babylonis, id est, civitatis romanæ.

9. Post hæc vidi, Et ecce turba multa quam dinumerare nemo poterat ex omni gente, tribu, et populis et linguis, amicti stolis albis. Quod dicit turba multa ex omni tribu, ex omnibus credentibus electorum numerum ostendit, qui in sanguine Agni per baptismum purgati suas stolas fecerunt candidas, servantes gratiam quam acceperunt.

EX CAPITE VIII.

1. Et cum aperuisset signaculum septimum, factum

COMMENTARIUS.

(1) Tunc mittet Filius hominis nuntios. Ita omnes quæcumque cum ex Veteri, tum Novo Testamento, citantur auctoritates, corruptæ sunt et perversæ, ut cuique videre liceat, Victorinum hunc nostrum, quicumque ille fuerit, aut omnino græce nihil scisse, aut editionem aliquam qua passim eo tempore Ecclesia uteretur, religiose nimis secutum esse. Nam quod de fossa Nembroth, et Ecclesiæ spiritu mox subjungit, non parum difficultatis et obscuritatis habet : præter enim quam quod verba illa a græcis unde hausta sunt, multum discrepant, posterior etiam, ille verborum

est silentium in cælo media ferme hora. Per quod significatur initium quietis æternæ : sed partem intellexit, quia interrupto silentio eam per ordinem repetit. Nam si esset jure silentium, heic finis narrandi fieret.

15. Et vidi unum angelum volantem per medium cœlum. Per angelum per medium cœlum volantem Spiritus sanctus significatur, in duobus prophetis contestans magnam plagarum iram imminere. Si quomodo quisque volens sit novissimo tempore conversus, ut aliquis adhuc salvus esse possit.

EX CAPITE IX.

13, 14. Et audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei quod est in conspectu Dei, dicentem sexto angelo qui habebat tubam : Solve quatuor angelos. Id est, quatuor angulos terræ tenentes quatuor ventos.

Qui ligati sunt ad fluvium magnum Euphratem. Per angulos terræ, sive quatuor ventos trans Euphratem fluvium, gentes sunt quatuor, quia omni genti deputatus est angelus, sicut lex dicit : Statuit eos per numerum angelorum Dei (Deut., xxxii, 8), donec sanctorum expleatur numerus : suos non egrediuntur terminos, quia in novissimo cum antichristo venient.

EX CAPITE X.

1, 2. Vidi alterum angelum fortem descendantem de cælo, amictum nube, et erat iris super caput ejus, et facies ejus tanquam sol, et pedes ejus tanquam columbarum ignis : et habebat in manu sua librum apertum, et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram. Angelum istum fortem, quem dicit descendisse de cælo amictum nube, Dominum nostrum esse significat, sicut superius enarravimus.

Facies ejus sicut sol. Id est, de resurrectione.

Super caput ejus iris. Judicium innuit quod per illum factum est, aut futurum est.

Liber apertus. Revelatio operum in futuro judicio, vel Apocalypsis quam accepit Joannes.

Pedes ejus. Ut superius diximus, sunt apostoli. Nam calcari ab eo et marina et terrena, omnia pedibus ejus subjecta significat. Angelum autem dicit, id est nuntium, scilicet Patris : vocatur enim magni consilii Nuntius. Clamasse quoque eum voce magna ait. Vox magna est cœlestis omnipotentis Dei verba hominibus nuntiare, et contestari, quia post clausam penitentiam spes postea futura non est.

D 5. Locuta sunt septem tonitrua voces suas. Septem tonitrua locuta voces suas, Spiritus sanctus septiformis virtutis est qui per prophetas protestatus est omnia futura, et voce illius in sæculo testimonium

ordo (nisi fallimur) ita depravatus est, ut difficile admodum sit germanum ex his sensum elicere : si quid tamen doctiores homines in medium attulerint quod rationi magis consentaneum sit, illorum sententiæ facile subscribemus.

(2) Vis ibimus. Quis heic non videat latinis auribus et orationis ornatu usque eo male consultum esse, ut si quis auctorem in jus vocet, causamque læsa latinæ linguæ majestatis dicere compellat, non injuria aut temere id fecisse videatur ?

Joannes reddidit : sed quia dicit se scripturam fuisse A
 quanta locuta fuissent tonitrua, id est quæcumque
 in Veteri Testamento erant obscura prædicata, ve-
 tatur ea scribere : sed relinquere ea signata, quia est
 Apostolus, nec oportebat gratiam sequentis gradus
 in primo collocari. *Tempus, inquit, prope est (Apoc.,*
1, 3; xxii, 10). Apostoli enim virtutibus, signis, por-
 tentis ac magnalibus factis vicerunt incredulitatem.
 Post illos jam eisdem consummatis Ecclesiis datum
 est solatium prophetarum scripturarum post inter-
 pretandarum : post interpretantes prophetas dixi.
 Ait enim Apostolus : *Et posuit quidem in Ecclesia*
primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores
(I Cor., xii, 28), et reliqua. Et alio loco ait : Pro-
phetæ duo vel tres dicant, et cæteri æstiment (I Cor.,
xxii, 29). Et ait : *Omnis mulier orans vel prophetans,*
detecto capite, deturpat caput suum (I, Cor., xi, 5).
 Cum autem dicat, *prophetæ duo vel tres dicant, et*
cæteri æstiment, non de catholica prophetia dicit
 inaudita et incognita, sed et prædicata et nota : æsti-
 ment autem utrum ne interpretatio cum testimoniis
 congruat dictionis propheticæ. Constat ergo hoc
 Joanni non fuisse necessarium superiori virtute ar-
 mato ; cum corpus Christi quæ est Ecclesia, suis
 membris ornatum, suo loco respondere debeat.

10. *Accepi librum de manu Angeli, et comedi illum.*
 Accipere librum et comedere, ostensione sibi facta
 memoriæ est mandare.

Et erat in ore meo tamquam mel dulcis. Dulcem esse
 in ore prædicationis est fructus loquentis, et audien-
 tibus dulcissimus, sed et prædicantibus et perseve-
 rantibus in mandatis per passionem amarissimus. C

11. *Et dicit mihi : oportet te iterum prophetare po-*
populis, et linguis, et gentibus, et regibus multis. Hoc
 dicit, propterea quod quando hæc Joannes vidit, erat
 in insula Pathmos in metallo damnatus a Domitiano
 Cæsare. Ibi ergo vidit Apocalypsin. Et cum jam se-
 nior putaret se per passionem accepturum receptio-
 nem, interfecto Domitiano, omnia judicia ejus soluta
 sunt. Et Joannes de metallo dimissus, sic postea tra-
 didit hanc eandem quam acceperat a Deo Apoca-
 lypsin. Hoc est ergo quod ait : *Oportet te iterum*
prædicare omnibus gentibus : quia cernis insurgere
antichristi turbas, et contra istas staturæ sunt, et
gladio alterutrum sunt casuræ.

EX CAPITE XI.

1. *Et ostensa est mihi arundo similis virgæ, et stabat*
angelus dicens : Surge, et metire templum Dei et altare,
et eos qui adorant in illo. Ostensa arundo similis
 virgæ : hæc ipsa est Apocalypsis, quam postea exhi-
 buit Ecclesiis : nam et Evangelium perfectæ fidei
 nostræ salutis causa : postea scripsit. Cum enim es-
 sent Valentinus et Cerinthus, et Ebion, et cæteri
 scholæ satanæ diffusi per orbem, convenerunt ad illum
 de finitimis provinciis omnes episcopi, et compule-

COMMENTARIUS.

(1) *Mensuram autem templi Dei.* Pro quo in manu-
 scripto legebatur *filii Dei.* Nos illud mutavimus,

runt eum, ut et ipse testimonium conscriberet.
 Mensuram autem templi Dei (1), mandatum Domini
 nostri, Patrem confiteri omnipotentem esse dicimus,
 et hujus filium Christum ante originem sæculi apud
 Patrem genitum, hominem factum in anima vera et
 carne, utraque miseria et morte devicta, et in cælos
 cum corpore a Patre receptum effudisse Spiritum
 sanctum, donum et pignus immortalitatis : hunc per
 prophetas prædicatum, hunc per legem conscriptum,
 hunc esse manum Dei, et Verbum Patris ex Deo,
 per omnia Dominum et conditorem orbis : hæc est
 arundo et mensura fidei : et nemo adorat arani
 sanctam, nisi qui hanc fidem confitetur.

2. *Atrium quod est intrinsecus templi, exclude foras.*
 Aula atrium dicitur, vacua inter parietes ara : hos
 tales non necessarios ejici jussit de Ecclesia.

Data est calcari a gentibus. Hoc est, hujus mundi
 hominibus, ut a gentibus vel cum gentibus concul-
 cetur. Deinde repetit de novissimi temporis ruina et
 excidio, et ait :

3. *Civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta*
duobus : et dabo duobus testibus meis, et prædicabunt
diebus mille ducentis sexaginta, amicti cilicii. Id est,
 triennium et menses sex : hæc faciunt menses qua-
 draginta duo. Est ergo illorum prædicatio trien-
 nium et menses sex, et regnum antichristi alterum
 tantum.

5. *Si quis voluerit eos lædere, ignis procedit ex ore*
ipsorum, et comedit inimicos eorum. De ore autem
 illorum prophetarum exire ignem contra adversarios,
 potestatem verbi dicit. Omnes enim plagæ, quotquot
 futuræ sunt, ab angelis eorum in voce mittentur.
 Multi putant, cum Elia Elisæum esse, aut Mosen :
 sed utriusque mortui sunt. Eliæ autem mors non inve-
 nitur, per quem omnes veteres nostri tradiderunt
 esse illum Jeremiam. Nam et ipsum verbum quod
 factum est ad eum testificatur ei dicens : *Priusquam*
te figurarem in ventre, cognovi te, et priusquam de
vulva procederes, sanctificavi te, et prophetam in gen-
tibus posui te (Jer., i, 5). In gentibus autem propheta
 non fuit : et ideo verbum Dei verax, necesse habet
 quod promisit exhibere, ut in gentibus sit propheta.

4. *Hi sunt duo candelabra in conspectu Domini terræ*
stantes. Hæc duo candelabra et duas olivas ideo dixit
 et admonuit, ut si alibi legens non intellexisti, hec
 D intelligas. In Zacharia enim, uno ex duodecim pro-
 phetis, ita scriptum est : *Hi sunt duæ olivæ et duo*
candelabra qui in conspectu Domini terræ adstant
(Zach., iv, 14) : id est, sunt in paradiso. Item alio
 sensu. In conspectu Domini terræ adstantia : id est,
 in conspectu antichristi. Hos ergo oportet interfici ab
 antichristo.

7. *Et bestia quæ ascendit de abyso.* Post multas
 plagas sæculo expletas, in fine dicit ascendisse be-
 stiam de abyso. De abyso autem quod ascensura
 sit, multis testimoniis est comprobatum : sit enim

quod plane videretur Apostoli verbis repugnare.

in xxxi cap. Ezechiel : *Ecce Assur, cupressus in monte Libani* (Ezech., xxxi, 3). Assur deprimens, cupressus excelsus, ramosus, id est populus multus in monte Libano, in regno regnorum id est Romanorum. Formosus autem quod ait in germinibus, fortem dicit in exercitiis. Aqua, inquit, nutriet illum, id est, multa millia hominum quæ subjecta erunt illi. Et abyssus auxit illum, id est eructavit eum. Nam et Esaias pene iisdem verbis loquitur. Fuisse autem eum in regno Romanorum, et fuisse inter Cæsares, et Paulus apostolus contestatur; ait enim ad Thessalonicenses : *Qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat; et tunc apparebit iniquus, ille cuius est adventus secundum efficaciam Satanæ signis et portentis mendacibus* (II, Thess., II, 7, 8). Et ut scirent illum venturum, qui tunc erat princeps, adjecit : *Arcanum jam malitiæ molitur* (Ibid., 9) : id est, malitiam quam facturus est, arcane molitur, sed non sua virtute, nec patris sui, suscitatur, sed jussu Dei, qua de re Paulus iisdem dicit : *Idcirco quoniam non receperunt amorem Dei, mittet eis spiritum erroris ut omnes persuadeantur mendacio, qui non sunt persuasi veritate* (Ibid., 10). Et Esaias ait : *Sustinentibus illis lucem, tenebræ ortæ sunt illis* (Esa., LIX, 9). Hos ergo prophetas ab eodem interfici manifestat Apocalypsis, et quarta die resurgere, ne quis æqualis Deo inveniatur.

8. *Et jacebunt corpora eorum in placis civitatis magnæ quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus.* Sodoma autem et Ægyptum dicit Hierosolymam, acervum populi persecutoris effectam. Diligenter ergo et cum summa sollicitudine sequi oportet prophetæam prædicationem, et intelligere quod Spiritus ex Patre et prædicat, et præposterat (1); et cum præcurrerit usque ad novissimum, rursus tempora superiora repetit. Et quod facturus est semel, aliquoties quasi factum ostendit : quod nisi intelligas aliquoties ut factum, aliquoties ut futurum, in grandem caliginem incidet. Ergo interpretatio sequentium dictorum in ea monstravit, ut non ordo lectionis, sed orationis intelligatur.

19. *Et apertum est templum Dei quod est in cælo.* Templum apertum manifestatio est Domini nostri. Templum enim Dei Filius est, sicut ipse ait : *Solvite templum hoc, et in tribus diebus suscitabo illud* (Joan., II, 19, 20, 21). Et dicentibus Judæis, *quadraginta et sex annis ædificatum est templum istud; ille, ait Evangelista, dicebat de templo corporis sui.*

Et visa est arca testamenti Domini in templo ejus. Evangelii prædicatio et indulgentia delictorum, et omnia dona quæcumque cum illo advenerunt, illa dicit apparuisse.

EX CAPITE XII.

1, 2. *Et signum grande visum est in cælo : Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus*

corona stellarum duodecim : et in utero habens, clamans, parturiens, et tormenta sustinens ut pariat. Mulier amicta sole, et lunam sub pedes suos habens, coronamque in capite gestans stellarum duodecim, et parturiens in doloribus suis, antiqua Ecclesia est patrum et prophetarum, et sanctorum, et apostolorum; quæ gemitus et tormenta desiderii sui habuit, usquequo fructum ex plebe sua secundum carnem olim præmissum sibi videret Christum ex ipsa gente corpus sumpsisse. Sole autem amicta, spem resurrectionis significat, et gloriam repromissionis. Luna vero casum sanctorum corporum ex debito mortis, quod deficere numquam potest. Nam quemadmodum minuitur vita, sic et augetur. Nec in totum extincta est spes dormientium, ut quidam putant, sed habent in tenebris lucem sicut luna. Corona autem stellarum duodecim chorum patrum significat secundum carnis nativitatem, ex quibus erat Christus carnem sumpturus.

3. *Et visum est aliud signum in cælo : Ecce draco rubeus habens capita septem.* Quod autem illum dicit coloris esse rubei, id est coccinei, operis fructus talem dedit ei colorem. Ab initio enim fuit (ut Dominus ait) homicida, et omne genus humanum non tam debito mortis, verum etiam variis gladiis obitibusque oppressit. Septem capita, septem reges Romanorum ex quibus et antichristus est, ut in priori diximus.

Et cornua decem. Decem reges in novissimo tempore hos eosdem dicit, ut plenius ibi tractabimus.

4. *Et cauda ejus habebat tertiam partem stellarum cæli, et misit illas in terram.* Quod autem dicit draconis caudam traxisse tertiam partem stellarum cæli, bifariam hoc accipi potest; multi enim arbitrantur tertiam partem hominum credentium posse cum seducere. Sed quod verius intelligi debet angelorum sibi subditorum cum adhuc princeps esset, cum descenderet constitutione sua, tertiam partem seduxisse : ergo quod superius dicebamus ait Apocalypsis.

Et draco stetit in conspectu mulieris quæ incipiebat parere, ut cum peperisset, filium ejus devoraret. Draco rufus stans et exoptans, ut cum peperisset filium, devoraret eum, diabolus est, Angelus refuga scilicet, qui hominum omnium interitum per mortem æqualem esse opinabatur : sed qui de semine natus non erat, nihil morti debebat, propter quod devorare eum non potuit, id est in morte detinere, nam tertia die resurrexit. Denique et priusquam pateretur tentare eum accessit tamquam hominem : sed cum non invenisset illum esse quem putabat, discessit ab illo usque ad tempus; unde heic dicitur :

5. *Et peperit filium qui incipit regere omnes gentes in virga ferrea.* Virga ferrea, gladius est persecutionis.

COMMENTARIUS.

(1) *Præposterat.* Pro præpostero ordine utitur, proprium illorum temporum, et suæ fortasse etiam na-

tionis usum loquendi secutus.

Omnes vidi recessisse de locis suis. Hoc est, boni A pardo. Regnum illius temporis Antichristi, cum varietate gentium et populum commixtum, significat.

Et filius raptus est ad Deum et ad thronum ejus. Raptum ad solium Dei et nos legimus in Actis apostolorum, quemadmodum loquens cum discipulis raptus est in caelos.

6. *Mulier autem fugit in solitudinem; et datae sunt illi duae alae aquilae magnae. Auxilium alarum magnae aquilae, donum scilicet prophetarum, Ecclesiam illam catholicam ex qua in novissimo tempore creditura sunt centum quadraginta quatuor millia hominum ad praedicationem Eliae; sed et caeterum populum vivum inveniri in adventu Domini, haec dicit. Et Dominus in Evangelio ait: Tunc qui in Judaea sunt, fugiant in montes (Luc., xxi, 21): id est, quotquot in Judaea fuerint collecti, eant ad illum locum quem paratum B habent, et nutriantur ibi triennium et menses sex a facie diaboli.*

14. *Alae duae magnae. Duo sunt prophetae, Elias et qui cum illo fuerit propheta.*

15. *Et emisit serpens ex ore suo post mulierem aquam velut flumen, ut eam eo flumine auferret. Aquam quam emisit de ore suo serpens, jussu suo populum qui persequatur eam, significat.*

16. *Et adjovit mulierem terra, et aperuit os suum, et absorbit illud flumen quod draco emisit ex ore suo. Aperuisse os suum terram, et devorasse aquas, vindictam de praesentibus manifestat. Hanc igitur licet parturientem significet, postea partu edito fugientem ostendit; quia non uno tempore utraque sunt facta: Christus enim quod natus est scimus; sed tempora C intercessisse, ut illa aufugiat a facie serpentis, adhuc actum non esse. Deinde ait:*

7-9. *Factum est praelium in caelo: Michael et angeli ejus pugnabant cum dracone, et draco praeliatus est et angeli ejus: et non valuerunt, nec inventus locus eorum amplius in caelo. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus: projectus est in terram. Hoc est initium Antichristi. ante tamen oportet praedicare Eliam, et pacis tempora esse; ac postea consummatis triennio et sex mensibus in praedicatione Eliae, etiam jactari eum de caelo ubi habuerat potestatem ascendendi usque ad illud tempus: et angelos refugas universos, sic et Antichristum, de inferno suscitari, Paulus apostolus ait: Nisi prius venerit discessio, et apparuerit homo peccati, filius perditionis et adversarius, qui seelevavit super omne quod nominatur D Deus, aut quod colitur (II Thess., ii, 3, 4.).*

EX CAPITE XIII.

1. *Et vidi de mari ascendentem bestiam similem*

COMMENTARIUS.

(1) *Septem capita septem montes sunt.* Hoc ex cap. xvii, 9. sumptum est, usque eo, ubi iterum verba 15. capituli incipit interpretari, cum ait, *Numerus enim hominis est*: quae verba mutare noluimus ob id quod interpres ipse dicit Spiritum sanctum non servare verborum ordinem, sed a postremis interdum ad prima interpretanda transire.

(2) *Hoc ex cap. xvii, sumptum est.* GALL.

(3) *Ait modo.* Hic locus ire diu torsit, cum foede

Et os ejus tamquam leonem. Id est, ad sanguinem armatum os ejus, jussio illius est, et lingua quae ad nihilum aliud processura est, nisi ad sanguinem effundendum.

xvii, 9. *Septem capita septem montes sunt (1), in quibus mulier sedet.* Id est, civitas Romana.

10. *Et reges septem sunt: quinque ceciderunt, unus est, et alius nondum venit; et cum venerit, brevi tempore erit (2).* Intelligi oportet tempus quo scripta Apocalypsis edita est: quoniam tunc erat Caesar Domitianus; ante illum autem fuerat Titus frater illius, et Vespasianus, Otho, Vitellius et Galba. Isti sunt quinque qui ceciderunt. *Unus exstat*, sub quo scripta est Apocalypsis, Domitianus scilicet. *Alius nondum venit*, Nervam dicit: *et cum venerit, brevi tempore erit*, biennium enim non implevit.

11. *Et bestia quam vidisti, de septem est.* Quoniam ante istos reges, Nero regnavit.

Et octava est. Ait modo (3): cum illa advenerit, computa locum octavum, quoniam in illo est consummatio, adjecit.

Et in interitum vadet. Nam decem Reges accepisse regalem potestatem, cum ille moverit ab Oriente, ait: Mittetur ab urbe Roma cum exercitibus suis. Et cornua decem et decem diademata Daniel ostendit. Et tria eradicari de prioribus, hoc est, tres duces primarios ab Antichristo interfici. Caeteros septem dare illi honorem, et consilium, et potestatem, de quibus ait:

16. *Hi odient meretricem, urbem scilicet, et carnes ejus comburent igni.* Unum autem de capitibus quasi occisum in mortem, et plagam mortis ejus curatam, Neronem dicit. Constat enim, dum insequeretur eum equitatus missus a senatu, ipsum sibi gulam succidisse. Hunc ergo suscitatum Deus mittet regem dignum, sed dignum qualem meruerunt Judaei. Et quoniam aliud nomen habiturus est, aliud etiam instituturus, ut sic eum tamquam Christum excipiant Judaei, ait Daniel (Dan., xi, 37), *Desideria mulierum non cognoscer, cum prius fuerit impurissimus, et nullum Deum patrum suorum cognoscer.* Non enim seducere poterit populum circumcisionis, nisi legis sit judicator. Denique et sanctos non ad idola colenda revocaturus est, sed ad circumcisionem suscipiendam, et si quos potuerit seducere; ita enim faciet sibi, ut Christus ab eis appelletur. De inferno autem (4) illum resurgere,

(ni fallor) corruptus esset: eum tamen corrigere conatus sum, quod an consecutus sim, eruditiores homines judicabunt. In manuscripto ita legebatur: *Ait modo cum ille advenerit, amputas loco octavo, quoniam in illa est consummatio.* Octavo loco antichristum venturum dicit; nam octonario numero perfectio designatur, cum mundi finis advenerit, ideo addit: *quoniam in illo est consummatio.*

(4) Nunc redit ad cap. XIII. GALL.

superius diximus verbo Esaïæ, Aqua nutriet illum, et infernus auxit illum; qui tamen licet et nomine immutato et actu immutato veniat, ait Spiritus:

xiii, 18. Numerus ejus nomen hominis est, et numerus ejus sexcenti sexaginta sex. Sicut ex litteris græcis computum habent, sic in compluribus τετρας inveniuntur. τετρας (4) enim hunc numerum habet, quem gentiles Solem Phæbumque appellant, computaturque græce sic: τ trecenti, ε quinque, ι decem, τ trecenti, α unum, υ quinquaginta; qui simul ducti fiunt sexcenti sexaginta sex: quantum enim attinet ad litteras græcas, hunc numerum nomenque explent: quod nomen si velis in latinum convertere, intelligitur per antiphrasin DICLVX (2); quæ litteræ hoc modo computantur: D quippe quingenti (3) figurat, I unum, C centum, L quinquaginta, V quinque, X decem; quod computatis litteris facit similiter sexcenti sexaginta sex, id est quod græce sonat τετρας, nempe id quod latine dicitur DICLVX, quo nomine per antiphrasin expresso intelligimus antichristum, qui cum a luce superna abscissus sit et ea privatus, transfiguratur tamen se in angelum lucis, audens sese dicere lucem. Item invenimus in quodam codice græco αβυσσος: quibus computatis litteris invenies numerum ut supra, α unum, υ quinquaginta, τ trecenti, ε quinque, μ quadraginta, ο septuaginta, ε ducenti; quæ simul sexcenti sexaginta sex secundum græcos faciunt. Item aliud ejus nomen gothice quod per se liquebit, id est γενοσήμενος, quod eodem modo græcis litteris computabis, γ tres, ε quinque, υ quinquaginta, σ ducenti, η octo, ρ centum, ι decem, κ viginti, ο septuaginta, ε item ducenti; quæ ut supra dictum est sexcenti sexaginta sex faciunt.

11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra. Magnum falsumque prophetam dicit, qui facturus est signa et portenta, et mendacia ante illum in conspectu hominum.

Et habebat cornua duo similia agno, id est speciem intus hominis, et loquebatur quasi draco. Loquitur autem diabolus malitia plenus; hæc enim facturus est in conspectu hominum, ut et mortui videantur resurgere.

15. Et ignem de cælo descendere faciet in conspectu hominum. Sed (ut dixi etiam) in conspectu hominum. Hæc magi per angelos refugas et usque hodie faciunt. Faciet et ut imago aurea Antichristi in templo Hierosolymis ponatur. Et intret angelus refuga, et inde voces et sortes reddat: faciet etiam hoc ipse, ut acci-

piant servi et liberi notam in frontibus aut in manibus dextris numerum nominis ejus, ne quis emat vel vendat. Aspernationem Dei et exacerbationem Daniel ante prædixerat (Dan., xi, 45). Et statuet, inquit, templum suum inter Samariam, super montem inclutum et sanctum, id est Hierosolymis, imaginem, sicut fecerat Nabuchodonosor. Tunc heic substituit, modo autem heic recollit, quod Dominus admonens Ecclesias suas de novissimis temporibus et periculis ait: Cum autem videritis aspernationem quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit intelligat (Matth., xxiv, 15; Dan., ix, 27). Aspernatio dicitur quando exasperatur Deus, eo quod idola pro Deo colantur, vel cum dogma hæreticorum introducit in ecclesiis. Aversio autem quod stabiles homines signis falsis et portentis seducti avertantur de salute.

EX CAPITE XIV.

6. Et vidi angelum volantem per medium cælum. Angelum volantem per medium cælum, quem dicit se vidisse, jam superius tractavimus eundem Hellam esse, qui anticipat prædicatione sua regnum Antichristi.

8. Et alius angelus sequens illum. Alium angelum sequentem, eandemque comitem prædicationis ipsius dicit prophetam. Quod autem ait:

15. Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vineæ. De gentibus perituris significat in adventu Domini. Et quidem pluribus speciebus hoc illud ostendit, sicut in messes aridas, et semen in adventum Domini, et consummationem mundi, et regnum Christi, et apparitionem regni beatorum futuram.

19, 20. Et misit angelus falcem, et vindemiavit vineam terræ, et misit in torcular iræ Dei: et calcatum est torcular furoris extra civitatem. Quod dicit, missum in torcular iræ Dei, et calcatum extra civitatem; calcatio torcularis, retributio est peccatoris.

Et exivit sanguis de torculari usque ad frenos equorum. Exiet ultio sanguinis effusi, sicut ante prædictum est: In sanguine peccasti, et sanguis te persequetur (Ezech., xxxv, 6).

Per stadia mille sexcenta. Id est, per omnes mundi quatuor partes; quaternitas enim est conquaternata, sicut in quatuor faciebus et quadriformibus, et rotis quadratis: quater enim quadragies mille sexcenti sunt. Eandem repetens persecutionem Apocalypsis dicit.

COMMENTARIUS.

(1) TEITAN. Imitatur heic Victorinus Irenæum, *contr. Hæres.*, lib., v, c. 30, § 5, vel, si mavis, Hippolytum ejus discipulum, *Demonstr. de Chr. et Antichr.*, c. L. Vides quæ annotabamus ad citatum locum Hippolyti, tom. II Bibl. Patrum, pag. 455. Ad subsequentem autem vocem DICLVX quod attinet, vix dubito quin eam sumpserit a nostro Victorino Nicolaus Liranus in suis *Postill. perpet.* ad Apoc., xiii, 18. Qua de re consulendus Bossuetus, doctissimus Meldensis episcopus, *sur l'Apoc.* xiii, 18. Hinc patet minus provide heic argui sanctum Patrem nostrum a Millanio. GAL.

(2) DICLVX. Hujusmodi deductio seu tralatio no-

minis arguit hominem istum humanioris ac politioris litteraturæ plane inscium fuisse. Usque eo enim inepta visa est, et viro docto indigna hæc interpretatio, ut plane suspicari libuerit eam in margine ab imperito aliquo ascriptam potius, quam alii postea imperitiores commentario attexerint, quam ab auctore traditam fuisse.

(3) D quippe quingenti. Ut heic, ita mox locis aliquot rectus pro quarto casu manet: frigida sane est, et levis meo judicio interpretatio; quam tamen ipsam eruditorum judicio castigandam relinquere, quam de ea audacter quidquam statuere maluimus.

EX CAPITE XV.

1. *Et vidi aliud signum magnum et mirabile, angelos septem, habentes plagas septem novissimas: quia in ipsis consummata est indignatio Dei. Semper enim ira Dei percussit populum contumacem septem plagis; id est perfecte, ut in Levitico dicit (Levit., xxvi, 21): quæ in ultimo futuræ sunt, cum Ecclesia de medio exierit.*

2. *Stantes supra mare vitreum, habentes citharas. Id est, super baptismum suum stabiliter in fide constitisse, et confessionem in ore suam habentes, exultaturos in regno coram Deo. Sed ad proposita revertamur.*

EX CAPITE XVII.

4, 6. *Venit unus e septem angelis qui habent septem pateras, et locutus est mecum dicens: Veni ostendam tibi iudicium meretricis illius magnæ, quæ sedet super aquas multas. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum et sanguine martyrum. Decreta senatus illius semper sunt consummata in omnes, contra veræ fidei prædicationem. Et nunc jam, jacta indulgentia, etiam ipse dedit decretum in universis gentibus.*

3. *Et vidi ipsam mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ. Sedere autem super bestiam rubeam auctorem homicidiorum, diaboli imago est, ubi etiam de captivitate ejus, de qua pertractavimus. Memini hanc quidem Babylonem propter confusionem dici et in Apocalypsi, et in Esaia; et Ezechiel Sodomam nominavit. Denique si compares quæ contra Sodomam dicta sunt, et quæ Esaias contra Babylonem dicit, quæque Apocalypsis, unum esse omnia invenies*

EX CAPITE XIX.

11. *Et vidi cælum apertum: et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis et Verax. Equus et sedens super eum Dominum nostrum cum exercitu cælesti advenientem ad regnum ostendit. A mari etenim Aquilonis quod est Arabicum usque ad mare Phœnicis et usque ad fines terræ majores partes has in adventu Domini Jesu (1) mandaturi sunt, et omnes animæ gentium congregabuntur ad iudicium.*

EX CAPITE XXI.

1-3. *Et vidi angelum descendantem de cælo, habentem clavem abyssi, et catenam in manu sua. Et tenuit draconem, illum serpentem antiquum qui cognominatus est diabolus et satanas, et alligavit illum mille annis: et misit illum in abyssum, et clausit, et signavit super eum, ut non seduceret etiam gentes, donec finiatur mille anni. Post hæc oportet eum solvi brevi tempore. Illi anni in quibus alligatus est Satanas, isti sunt in adventu primo Christi usque ad terminum sæculi;*

A mille autem dicti, eo loquendi modo quo pars significatur a toto sicut est illud: *Verbi, quod mandavit in mille generationes (Psal. civ, 8): cum non sunt mille. Quod autem ait, et misit illum in abyssum, hoc inquit, quia diabolus exclusus a credentium cordibus, cœpit impios possidere, in quorum quotidie cæcis cordibus, tamquam in abyssi profundo inclusus est. Et clausit, inquit, et signavit super eum ut non seduceret gentes donec finiatur mille anni. Clausit super eum dictum est, id est interdixit atque cohibuit, ne seducat pertinentes ad Christum. Signavit autem super eum, quia occultum est qui pertineant ad partem diaboli, et qui ad Christi. Nam et qui videntur stare, nescimus si casuri sint; et qui jacent, si surgant incertum est. Quod autem*

B ait ligatum atque inclusum illum, ut non seducat gentes: gentes Ecclesiam significant ex quibus ipsa constat, quas seductas ante tenebat, *donec finiatur, inquit, mille anni, id est quod reliquum est de sexto die, scilicet de sexta ætate, quæ constat mille annis. Post hæc oportet eum solvi brevi tempore. Breve tempus tres annos et sex menses significat, quibus totis viribus se ulturus est diabolus sub Antichristo adversus Ecclesiam. Deinde post dicit, quod solvendus erit diabolus, et seducturus gentes toto orbe terrarum, et attrahet bellum adversus Ecclesiam, quorum hostium numerus erit ut arena maris.*

4, 5. *Et vidi sedes et sedentes super eas, et iudicium datum est illis: et animas occisorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam nec imaginem ejus, neque acceperunt scriptionem in frontem aut in manum suam, et regnaverunt cum Jesu mille annis: reliqui eorum non revixerunt, donec finiatur mille anni. Hæc resurrectio prima est. Duæ sunt resurrectiones: sed prima resurrectio nunc est animarum per fidem, quæ non permittit homines transire ad mortem secundam. De hac resurrectione dicit Apostolus: Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite (Coloss. iii, 1).*

6. *Beatus et sanctus qui habet in hac resurrectione partem: in istis secunda mors non habebit potestatem, sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum eo mille annis. Mille annorum (2) regnum non arbitrator esse æternum; aut si ita sentiendum est, D completis annis mille regnare desinunt; sed ut mei sensus capacitas sentit, proferam. Denarius numerus decalogum significat, et centenarius virginitatis coronam ostendit: qui enim virginitatis integrum servaverit propositum, et decalogi præcepta impleverit fideliter, et feros mores vel impuras cogitationes intra cordis cubiculum jugulaverit, ne dominantur ei, iste est verus sacerdos Christi, et millenarium numerum perficiens integre creditur regnare cum Christo, et recte apud eum ligatus est*

COMMENTARIUS.

(1) In adventu Domini Jesu mandaturi. Quid si mandaturi legas, unius tantum litteræ mutatione? Neque nos ullum magis proprium quod affinitate syllarum cum iis quæ subinde sequuntur cohæreret, verbum invenire potuimus.

barum cum iis quæ subinde sequuntur cohæreret, verbum invenire potuimus.

(2) mille annorum regnum. Ego hunc locum, nisi

ligatus est diabolus. Qui vero vitiiis et dogmatibus hæreticorum irrelitus est, in eo solutus est diabolus. Sed quia completis mille annis dicit eum solvi, et completo perfectorum sanctorum numero in quibus corpore et corde virginitatis decus est regni adveniendi (1) abominandi adventu, multi ab eo amore terrenorum seducti supplantabuntur, et simul cum eo igneum ingredientur stagnum.

8-10. *Et ascenderunt super terræ latitudinem, et cinxerunt castra sanctorum, et dilectam civitatem: et descendit ignis de cælo a Deo, et comedit eos; et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.* Hoc jam ad judicium novissimum pertinet, et post modicum tellus reddita est sancta, utique in qua dudum quieverant corpora virginea: cum immortalī rege æternum suscipient regnum, qui non solum corpore virgines, sed et lingua et cogitatione pariter inviolabiliter se a nequitia tutaverunt (2), quos exsultaturos cum Agno demonstrat permanere.

EX CAPITE XXI ET XXII.

16. *Et civitas in quadra posita est.* Civitatem quam dicit quadratam, auro et pretiosis splendere lapidibus, et plateam sanctam, et flumen per medium, et lignum vitæ ex utraque parte faciens fructus duodecim per duodecim menses, et solis lumen ibi non esse, quia Agnus est lux ejus; et portas ejus de singulis margaritis, ternas portas ex quatuor partibus, et claudi non posse. Civitatem inquam quadratam sanctorum adunatam turbam ostendit, in quibus nullo modo fides fluctuare potuit. Sicut Noe præcipitur (*Gen. vi, 14*), ut ex quadratis lignis faceret arcam, quæ diluvii posset impetus ferre, pretiosos lapides qui fluctuare non possunt in persecutione sanctos viros ostendit, qui nec tempestate persecutorum moveri, nec impetu pluvie

a vera fide dissolvi potuerunt; propterea auro munito sociantur, ex quibus regis magni civitas decoratur. Plateæ vero eorum ostendunt corda ab omnibus mundata sordibus, perspicua luce fulgida, ut merito in iis deambulet Dominus. Flumen vitæ, spiritualis doctrinæ per mentes fidelium currere gratiam, et multiplicia odorum germinasse virentia ostendit. Lignum vitæ ex utraque ripa, Christi secundum carnem ostendit adventum; qui ab uno ligno crucis vitam suscipientes, populos fame consumptos verbi Dei prædicatione satiavit. Et quia dicit in civitate solem non esse necessarium, evidenter ostendit creatorem lumen immaculatum fulgere in medio ejus, cujus splendorem nullus potuerit sensus cogitare nec lingua proloqui. Quod ex quatuor partibus portas dicit ternas esse positas ex singulis margaritis, quatuor arbitror esse virtutes, videlicet prudentiam, fortitudinem, justitiam, temperantiam, quæ invicem sibi hærent. Et dum mutuo miscentur, duodenarium efficiunt numerum. Portas vero duodecim, Apostolorum esse credimus numerum, qui in quatuor virtutibus ut pretiosæ margaritæ fulgentibus, inter sanctos lumen doctrinæ suæ manifestantes civitatem celestem ingredi faciunt; ut de conversatione eorum, angelorum lætetur chorus. Non posse autem claudi portas, evidenter ostenditur nulla contradicentium tempestate apostolorum doctrinam separari a rectitudine, etiamsi fluctus gentium, et hæreticorum vanæ superstitiones contra fidem eorum veram insurrexerint: superati, ut spumæ dissolventur, quia petra Christus est, a quo et per quem Ecclesia fundatur. Ideoque nullis fluctibus insanientium hominum superatur. Ergo audiendi non sunt qui mille annorum regnum terrenum esse confirmant, qui cum Cerintho hæretico sentiunt. Nam regnum Christi nunc est sempiternum in sanctis, cum fuerit gloria post resurrectionem manifestata sanctorum.

COMMENTARIUS.

a proposito deduci religione prohiberer, libenter ita restituissem: *Mille annorum regnum arbitror æternum esse, aut si non ita sentiendum est, etc.*

(1) *Adveniendi.* Venturi, seu adveniente, opinor D legi oportere.

(2) *Tutaverunt.* Pro *tutati sunt* positum esse existimo. Nos cum meliorem lectionem non habemus, quam in veteri exemplari invenimus, etiam si minime nobis illa probaretur, reliquimus, ut eruditiores aut conjecturam nostram reciperent, aut locum ipsi suo arbitrio inquinatum castigarent. Obsoleta verba mutare nolui, ut ab antiquo codice

quam minime possem declinarem. Ego in his annotationibus quæ tuto castigare potui, bona fide præstiti: neque sum, si quis opinionem meam improbaverit, continuo illi succensurus, tantum ille meliorem certioreque afferat; quam tantum abest ut rejiciant, ut ejusdem me defensorem sim sincere professurus: libellus certe ita male a librariis acceptus est, ut vix omni diligentia restitui posse videretur: quo fit, ut minus culpandi simus, si conjecturam alicubi maluimus sequi, quam contaminati exemplaris auctoritatem.

DE MAGNETE PRESBYTERO NOTITIA HISTORICA, CUM FRAGMENTO,

EX D. LUMPER DESUMPTA.

ARTICULUS PRIMUS.

Ejus Vitæ Synopsis.

Magnes qui et Macarius Magnes, quo tempore cla-

ruit. Presbyter Hierosolymitanus fuisse traditur. An etiam Episcopus? — Magnes, sive Magnetes, vel potius Macarius Magnes, desinente sæculo tertio flo-